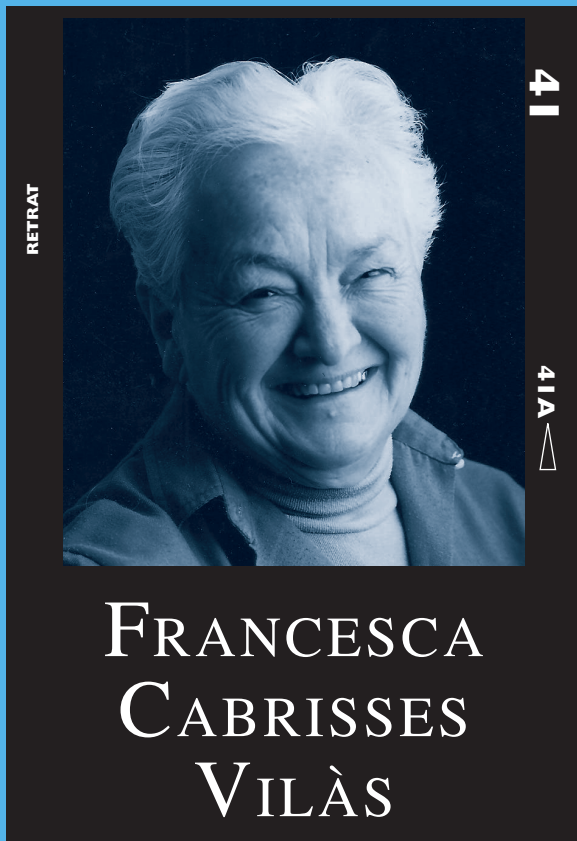

RETRAT

41

(1924-2007)

FRANCESC-MARC ÀLVARO

RETRAT

41

FRANCESCA
CABRISSES
VILÀS

(1924 - 2007)

FRANCESC-MARC ÀLVARO

© Francesc-Marc Álvaro, 2020

© D'aquesta edició
Ajuntament de Vilanova i la Geltrú
Plaça de la Vila, 8

Correcció:
Josep Mesia i Nin

Fotografies cedides per:
La família

Disseny de la col·lecció:
Albert Lleó i Albà

Primera edició
Maig de 2020

Dipòsit legal: B-14.344-1999

Imprès a Padisgraf

La col·lecció Retrats són petites publicacions biogràfiques de l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú amb l'objectiu de donar a conèixer la rellevància de les activats i la seva incidència en la vida de la ciutat portades a terme per diferents persones que han deixat empremta en la història de la nostra ciutat.

Amb aquest volum fem visible i reconeixem una dona que ha tingut una incidència molt destacada en el moviment educatiu de la ciutat: la Francesca Cabrisses. En un moment de transformació social i cultural arreu del país, la Francesca Cabrisses va fundar i dirigir l'escola Llebetx, una escola arrelada al país i a la ciutat, basada en els valors de l'escola pública catalana que tenia i té la voluntat d'educar des de la globalitat, des de la llibertat i des de l'exercici crític que tot creixement requereix.

La Francesca Cabrisses va fer allò que més sentia i li agradava: educar en el sentit ampli per endinsar l'alumnat a la vida, a la cultura, als coneixements, però sempre des de l'exercici crític i "obrint finestres i tancant pors", com molt bé se'ns diu al Retrat.

L'autor d'aquest Retrat és el Francesc-Marc Álvaro. Periodista, columnista de La Vanguardia, col·laborador en programes de ràdio i televisió, docent a la Facultat de Ciències de la Comunicació Blanquerna de la Universitat Ramon Llull, i autor de diferents llibres.

El Francesc Marc Álvaro, alumne de l'escola Llebetx i de la Francesca, ha fet un Retrat ple d'emoció, de saviesa, d'informació i profundament documentat. Un retrat excel·lent que us convido a llegir per conèixer una dona excepcional que va deixar la seva profunda petjada en les persones que la van tenir de mestra, però també en com entendre i exercir l'educació a Vilanova i la Geltrú.

Amb aquest Retrat l'Ajuntament també vol fer present la contribució i l'aportació de les dones als esdeveniments que han marcat la història de la ciutat. Una contribució que fins fa poc temps ha estat poc visible i que ens hem de comprometre a recuperar i difondre perquè aquesta contribució no quedi en l'anonimat o la invisibilització.

Olga Arnau i Sanabra
Alcaldessa

1. La nena que volia ser mestra	pàg. 9
2. <i>Madrina</i> de guerra	pàg. 15
3. Fills, fe i acció	pàg. 21
4. I amb la galleda, la revolta	pàg. 26
5. Una utopia a l'abast: l'Escola Llebetx	pàg. 35
6. L'estudiant perenne	pàg. 48
Agraïments	pàg. 55
Bibliografia	pàg. 56

Francesc-Marc Álvaro i Vidal és periodista i escriptor,
exalumne de l'Escola Llebetx.

La veig davant de tota la classe, amb la bata ben cordada i un peu a la cadira, com l'artista que ha de tocar la guitarra dalt de l'escenari. La veig mirant-nos a tots, amb el guix a la mà i tot el cos en posició de mostrar-nos el món. Abocada a l'abisme. És la mestra que obre finestres i tanca pores. Sempre té la frase per sortir a la vida com surten els guerrers:

- Nervis? Amb els nervis, feu una bola de paper i la llenceu a la tassa del vàter. Els nervis no serveixen per a res.

La veig dempeus, mentre un de nosaltres lluita contra el monstre a la pissarra. La veig esperonant-nos, fent-nos créixer, fent-nos xocar amb la nostra ignorància i, després, la veig enlairant-nos per sobre dels mapes, per observar el paisatge, com ocells que surten del niu i no saben ni el nord ni el sud. És la senyoreta que trenca el mite de la senyoreta i ens treu les crosses.

És la mestra. La veig ara, i la veuré sempre, en una classe del vell edifici del carrer de Sant Gervasi, allà on va néixer l'Escola Llebetx, la veuré encara que passin molts anys, perquè forma part de la memòria perdurable. És la mestra memorable. Li diem Pepo, és un nom fàcil: "La Pepo".

Sí, ella és la Pepo. La mestra, la fundadora i la directora de l'Escola Llebetx, una dona que fa el que més li agrada, que ha nascut per fer aquest ofici i se li nota. La Pepo, la Paquita, la Francesca Cabrisses Vilàs sempre ha volgut dedicar-se a l'ensenyament, des de joveneta. En aquella època quan ella era nena, als docents se'ls anomenava "mestres de minyons". La Francesca va ser alumna de l'Escola del Roser, un centre vinculat a la parròquia de Sant Joan, del barri de Gràcia. Durant la República, el col·legi va ser secularitzat i s'hi va aplicar la pedagogia moderna, i després, amb l'arribada del règim franquista, va recuperar el seu caràcter religiós i va ser rebatejat com a Colegio del Rosario. Per sempre més, la Francesca va quedar marcada per la seva

experiència com a estudiant d'aquella escola, sobretot per l'etapa renovadora que va coincidir amb l'esperit de canvi dels anys republicans. Als dotze anys, ja ho tenia claríssim: "seré mestra". Ho sap perquè llavors comença a fer classes al mateix lloc on estudiava, la millor manera per evitar de deixar el col·legi i posar-se a treballar, com havia fet la seva germana gran. "Em van posar en una classe de parvulari -recordava de gran- on jo era molt feliç. Quan arribava, els petits cridaven 'visca la Francesca' i picaven de peus".

L'exemple de la senyoreta Josefa, la seva mestra, és inspirador i la marcarà per sempre més. Ho va escriure molts anys després: "sempre he pensat que la meva formació i maduresa té els fonaments en aquells pilars bàsics: allí va néixer el meu amor i compromís amb la terra catalana, amb la seva llengua, costums i tradicions, allí vaig aprendre a puntejar la sardana, a recitar Maragall i Verdaguer, a llegir *En Patufet* i *L'Esquitx*, a estudiar el teatre d'Ignasi Iglésias; i del que avui en diem civisme, en vaig aprendre el respecte i l'acceptació de l'altre sense judicar-ne les actituds. Vaig fer-me gran sense tabús; l'escola era laica i les prohibicions no em van tocar".

Segona de tres germans, la Francesca era filla d'una família barcelonina del barri de Vallcarca que es dedicava al comerç del vi i d'altres begudes alcohòliques, des d'una bodega que dirigia el pare, el Domingo, que també repartia vi per les cases, en una tartana. Mentre, la mare, la Joana, era cosidora i s'encarregava de tirar endavant la casa i els fills. El Domingo era un tipus amb un gran sentit de l'humor, cada diumenge hi havia pollastre per dinar i s'obria una ampolla de xampany -llavors encara no se'n deia cava- per celebrar "el seu sant".

Des de la bodega, pujaven fins al pis familiar totes les olors dels licors, dels aiguardents i dels vins. La petita Francesca jugava entre bocois, garrafes i ampolles buides, sobretot al pati amb galeria coberta que donava a l'estable del cavall i al tancat, on es guardava la tartana, un pessebre menestral -amb un gat, un gos i una tortuga- en aquella Barcelona convulsa dels anys vint i trenta del segle XX, on sindicalistes, pistolers, catalanistes, socialistes,

artistes, fabricants, estafadors, poetes, traginers, policies, forasters, somiadors i sants anaven fent via, com si el món s'acabés cada jornada. Eren temps de proclames i consignes, de brega, esperança i utopies. Eren temps d'il·lusions i canvis accelerats, amb invents que deixaven bocabadat tothom, amb una fe enorme en el progrés i les grans paraules.

Després d'uns anys intensos en què la història sembla que agafa la velocitat de la llum, la Guerra Civil cau damunt la gent i s'ho emporta tot com un vendaval. Aquella estudiant aplicada de l'Institut Balma, aquella noia inquieta que volia dedicar-se a ensenyar, aquella filla de comerciants que sentia curiositat per tot el que l'envoltava es veu sacsejada per la violència i per la desraó. La guerra és una fiblada. La rereguarda barcelonina no és un lloc segur. La Francesca ho recordava, moltes dècades després quan, en un taller d'escriptura que vaig coordinar l'any 1996, vaig tenir l'honor i el plaer de tenir-la com a alumna, jo que vaig aprendre a llegir i escriure a la seva escola. Aquesta és la seva experiència de la guerra, narrada amb les seves paraules:

"Era el migdia d'un dia qualsevol de la primavera de 1937.

Barcelona, aparentment en calma; llúia en els arbres la verdor tendra de les fulles naixents, i en el cel la brillantor d'un sol càlid i manyac. La novella estació es manifestava en signes ben evidents, i aquesta eufòria també es feia present en els grups de nens i nenes, de nois i noies amb carteres, carpetes, llibres i tota la gatzara pròpia de la sortida d'escoles i instituts.

Durant els tres anys de la Guerra Civil, l'Institut Balma estigué ubicat a la casa senyorial del xamfrà dels carrers Roger de Llúria i Mallorca. Aquesta magnífica mansió, com tantes d'altres, fou confiscada i els seus residents perseguits, exiliats o assassinats.

S'havien acabat les classes del matí i tot un pomell de joves estudiants va omplir les voreres ben aviat. Els grups anaven enfilant diferents direccions

amb animada xerrameca. Roger de Llúria amunt, hi anava aquella colla de 3r, inseparable, un autèntic clan dins la classe, líders en qualsevol empresa o activitat que es portés a terme. L'amistat els venia de lluny, dels primers anys d'escola, ja al parvulari jugaven junts. Eren bons companys, amb alguna picabaralla sense gaire importància i també algun inici d'enamorament. Però tots sis estaven molt units i sempre a punt d'ajudar-se i de fer tabola. A la classe eren ben considerats tant pel professorat com pels companys. Tothom sabia que es podia comptar amb ells pel que fos.

L'adolescència anava transformant els seus cossos i la seva ment, i sense perdre l'alegria i les ganes de fer xerinola, les converses s'anaven fent més profundes. Sovint es feien presents qüestions sobre el més enllà. l'amor, el futur de les seves vides, però parlaven poc de la guerra, i tan propera com la tenien! Potser no en parlaven per la pròpia inconsciència de la seva juvenesa, potser també perquè les respectives famílies tenien actituds polítiques i socials diferents, i tanmateix era ben diferenciada la situació econòmica de cadascuna.

Les quatre noies feien una mica de pinya a part per comentar les seves trifulgues femenines i els dos nois se sentien els caps i protectors del grup. La Carmina era la més gran, molt assenyada i molt sensible. La Miqui era la intel·lectual del grup i la més estudiosa. La Paqui era l'emprenedora i de ràpides solucions. La Núria, la més oberta i riallera, amb la característica que sempre caminava d'esquena per tenir els amics de cara. En Salva era el conquistador i de millor nivell econòmic. L'Àlex era molt amable i carinyós, l'amic sempre a punt d'ajudar; no li agradava estudiar i en els exàmens sempre copiava.

Aquell migdia tenien una conversa molt acalorada. A la classe de matemàtiques s'havia anunciat l'examen del segon trimestre. El Sr. Gironza era molt bon professor, però molt exigent, i el que valorava més era que els alumnes es preparessin bé i treballassin. Tots volien que la colla anés a la pròpia casa perquè resultava més còmode. Però hi havia dificultats: la presència de germans

petits, la manca d'una sala espaiosa, una precària situació econòmica que calia dissimular i també pares perseguits pel règim polític imperant. La Núria no entrava a la discussió, perquè el seu pis era tan petit que, quan s'havien de reunir, sempre quedava descartat. I, amb el seu caminar de cara al grup, feia anar els braços com si dirigís una orquestra, mentre reia, com sempre, amb aquells dos clotets tan característics a les seves galtes.

De prompte se sentiren avions. El cel en quedà ple. Sirenes d'alarma, moltes sirenes. Crits. Corredisses. Confusió. Un gran i ensordidor espetec: la casa de pisos de la cantonada de la Diagonal es plegà pel mig com un joc de cartes. Fum i flames. Pluja de pedres i metralla. Un tros d'obús segà el coll de la Núria. Ella encara va caminar uns passos endarrere, però ja no mirava. El seu cap era a terra.

Els avions s'allunyaren i el brogit del motors es va perdre en l'espai infinit”.

1924 Amb els pares i la germana gran, dalt la Harley-Davidson de la família.

Amb alumnes de l'Escola del Roser. 1933

1937

La guerra, segons el testimoni mateix de la Francesca, recollit pel seu fill Josep M. Ràfols Cabrisses, va suposar un gran trasbals per a la seva família: “Ens ho van prendre tot. El meu pare va ser perseguit políticament”. El fet de poder treballar de ben jove com a mestra, tal com hem explicat, li va permetre continuar estudiant i formant-se, malgrat les dificultats econòmiques dels seus pares. Estava ben determinada: sabia el que volia ser, res no l'aturaria.

◁ MADRINA DE GUERRA ▷

En acabar la Guerra Civil, l'any 1939, la Francesca Cabrisses té quinze anys, l'edat de totes les il·lusions. Però l'ambient no dona per a gaire alegries. Comença una llarga postguerra, marcada per una forta divisió entre vencedors i vençuts, i les penúries materials s'afegeixen a les penúries d'ordre moral: els aires de renovació que havia portat la República han desaparegut completament i el nou règim, basat en la rigidesa del nacionalcatolicisme, canvia la vida de la gent en tots els àmbits, també a l'escola.

Durant aquells anys, la Francesca es dedica a estudiar el Batxillerat. Té una gran afició per la música i és alumna brillant de solfeig i de piano a l'Acadèmia de Música Pla, on destaca per les seves qualificacions excel·lents. L'any 1940, el seu pare li compra un piano que costa 500 pessetes de l'època; des de llavors, la música no abandonarà mai la vida de la Francesca, que gaudia dels concerts i dels discos sempre que podia, amb preferència per les obres clàssiques, sense deixar de banda el jazz i els gèneres més populars. Sentia passió per l'òpera, i havia freqüentat el Liceu, primer amb el seu marit i després amb el seu fill Josep M., un teatre on també gaudia portant els alumnes de la seva classe,

quan era mestra i directora de l'Escola Llebetx. Així mateix, li agradava fer algunes classes de cultura musical per als seus deixebles, on punxava des de discos amb algunes simfonies de Beethoven fins a peces del cantautor xilè Víctor Jara, passant per Glenn Miller i veus de la cançó francesa.

L'any 1941, mitjançant el SEU, la Francesca esdevé *madrina* de guerra. El SEU era el Sindicato Español Universitario, una organització oficial del règim franquista que -un cop prohibits tots els sindicats- pretenia enquadrar de manera obligatòria tots els joves que cursaven ensenyaments superiors, un objectiu que no es va aconseguir mai completament. Inicialment, el SEU havia sorgit dels entorns de la Falange, el partit feixista que va fer costat a l'Alzamiento, el cop d'estat contra la República encapçalat pel general Franco. La Falange havia estat fundada per José Antonio Primo de Rivera, fill del general que havia actuat com a dictador entre 1923 i 1930. Després de la Guerra Civil, la Falange (unida als carlistes o tradicionalistes) es va transformar en el partit únic del règim, per bé que la seva influència ideològica va anar desdibuixant-se a partir, sobretot, dels anys cinquanta.

L'estiu d'aquell any 1941, en plena Segona Guerra Mundial, es va posar en marxa l'anomenada División Azul, una unitat de soldats voluntaris espanyols que van combatre al costat de les tropes de l'Alemanya nazi contra l'exèrcit soviètic, sota la consigna de l'anti-comunisme i el nacionalcatolicisme. Va ser batejada com a "azul" perquè la Falange -que tenia com a uniforme la camisa blava- era l'organització que havia inspirat i impulsat aquella aventura. Tot i les simpaties de Franco pel règim d'Adolf Hitler i l'ajut que el Tercer Reich havia donat al bàndol nacional durant la Guerra Civil, Espanya va declarar-se "neutral" i, posteriorment, "no-bel·ligerant". La División Azul va ser l'única experiència de participació militar directa d'efectius espanyols a la Segona Guerra Mundial i va ser operativa fins a la tardor de 1943. Entre els més de 45.000 voluntaris espanyols, també hi va haver catalans que, per un o altre motiu, s'hi van incorporar.

La Francesca va ser una de les moltes noies que, de manera sistemàtica, escrivien cartes per acompanyar i donar ànims als soldats de la División Azul. Se les anomenava *madrines* de guerra i no coneixien personalment el voluntari al qual adreçaven les seves lletres. El vilanoví Josep M. Ràfols Vidal va ser el jove voluntari que va cartejar-se amb la Francesca Cabrisses un cop va arribar a la seva destinació, després de recórrer les terres fredes de Rússia, Polònia i altres països de l'Est. Tenim notícia que també va rebre algunes cartes de dues altres noies, una d'elles vilanovina, que es deia Graciela.

El Josep M. Ràfols, nascut a Vilanova el 1917, se'n va anar a viure a Barcelona quan tenia set anys, a casa del seu oncle, per poder estudiar a l'Institut Tècnic Eulàlia, i va fer bona amistat amb el seu cosí, Josep Francesc Ràfols Fontanals, reconegut arquitecte, pintor i crític d'art. La mare del Josep M. Ràfols, Maria Vidal, era mestra i una dona molt creient alhora que de tarannà obert, neta de l'advocat i escriptor vilanoví Francesc de Sales Vidal. Durant la Guerra Civil, va obrir una escola a casa seva, al número 72 del carrer de Sant Gervasi, al mateix immoble que, molts anys després, va allotjar algunes aules de l'Escola Llebetx, que tenia com a edifici principal el número 70 del mateix carrer. Després de fer el Batxillerat, l'any 1935, el Josep M. Ràfols va començar la carrera de Medicina a la Universitat de Barcelona, estudis que va haver d'abandonar a causa de l'esclat de la Guerra Civil. Hi havia tradició de metges a la família Ràfols, des del segle XVII pel cap baix.

Les violències desfermades a la rereguarda republicana contra capellans, religiosos i persones creients van tenir un impacte molt fort sobre el Josep M., que era catalanista i catòlic sense estar adscrit a cap partit polític. Un dels seus quatre germans, el Frederic, es va ordenar capellà l'any 1953 i va arribar a ser arxipreste de Vilafranca del Penedès. L'onada d'execucions arbitràries portades a terme per elements fanàtics -principalment de la FAI-, que es fan amos dels carrers, el colpeix profundament. El rebuig d'aquella situació i del desordre que impera el porta a no presentar-se quan la seva lleva, la del 1938, és cridada per anar al front. A causa

d'aquesta decisió tan greu, passa setze mesos de la Guerra Civil amagat en una habitació de la part alta de la casa familiar de Vilanova, al carrer de Sant Gervasi. En aquell context advers i dramàtic, el Josep M. promet que, quan pugui fer-ho, compensarà el fet de no participar en la guerra i no haver pogut lluitar contra el bàndol que ell considerava contrari a les seves conviccions i les seves creences. El dia que s'acaba la guerra, el Josep M. baixa al carrer a celebrar-ho i està tan emocionat i tan content de poder sortir finalment del seu amagatall que no s'adona que va vestit només amb el pijama.

En coherència amb la prometença feta quan opta per no unir-se, com li tocava, a les tropes republicanes, el Josep M. decideix allistar-se com a voluntari a la División Azul, per contribuir a la defensa dels seus ideals.

Després d'un període d'instrucció d'un mes a Grafenwöhr (Baviera), el Josep M. i els seus companys van viatjar en tren fins a Suwaki, a Polònia. Des d'allà i marxant a peu, uns 900 quilòmetres i durant uns quaranta dies, van arribar a Vitebsk, a Bielorússia; des d'aquest punt, van ser traslladats al front novament en tren, a Kopzy, al nord de Novgorod, al nord-oest de Rússia. Els divisionaris van fer la seva campanya militar sobre el terreny integrats al Grup d'Exèrcits Nord de la Wehrmacht. La División Española de Voluntarios o División Azul es va convertir en la 250a Divisió d'Infanteria de l'exèrcit alemany. Entre els soldats de la División Azul eren majoria els que no havien fet la Guerra Civil, la qual cosa explicava el seu entusiasme; en canvi, els suboficials i els oficials divisionaris sí que tenien experiència en el camp de batalla.

El 9 de gener de 1942, la Francesca escriu la primera carta al Josep M. com a *madrina* de guerra. Com és normal en aquella època, totes les comunicacions són en castellà: *“He aquí que sin pedir a usted permiso ni consentimiento, me convierto en su madrina. Yo sé que esto, lejos de enojarle, le agradará”*. Es compromet a escriure-li cada dilluns.

El Josep M. Ràfols, en la seva segona carta, datada el 5 de març de 1942, explica a la Francesca, amb detall, les dificultats i les penúries que envolten la tasca dels soldats a Rússia: *“Apreciada madrina: el sol, al reflejarse sobre la nieve, produce unas radiaciones que atacan la retina, produciendo temporalmente una pérdida de vista que bastante tiene que ver con la ceguera. Por negligencia estuve unos cuantos días sin usar mis gafas ahumadas y fui atacado por dichos rayos, y estuve unos cuantos días casi sin vista y durante ellos escribí la primera carta a Vd”*. L'intercanvi epistolar entre la Francesca i el Josep M., que desprèn un elegant sentit de l'humor i també tendresa, es perllongarà fins després que el jove voluntari vilanoví torni de Rússia, l'agost de 1942. El Josep M. no va patir cap ferida, per bé que l'experiència de la guerra el devia marcar, com va passar amb tots els que van sumar-se a la División Azul.

L'historiador Xavier Moreno Juliá explica que els divisionaris repatriats es van trobar *“ante la indiferencia de la mayor parte de sus convecinos, sobre todo en Cataluña y, muy particularmente, en el País Vasco. Allí la frialdad dio paso a hostilidad apenas disimulada, a la que poco después se añadió el rechazo laboral”*. No és el cas del voluntari Ràfols, que el març de 1943 va començar a treballar a l'empresa Pirelli amb categoria d'empleat, on va arribar a ser una de les persones de confiança de la direcció.

Durant tres períodes diferents, entre 1945 i 1955, Josep M. Ràfols va combinar la seva ocupació a la secretaria de la fàbrica Pirelli amb la direcció del setmanari local, en aquella època sota la capçalera *Villanueva y Geltrú*, tasca que va anar lligada a la seva condició de delegat de “Prensa y Propaganda” de Falange. Jaume Carbonell, director d'aquesta publicació durant molts anys, descriu Ràfols com un “home idealista” i “excel·lent amic”. Carbonell també remarca que gràcies a Ràfols -que va fer les tasques de director-jòquer quan no hi havia cap titular al capdavant de la publicació- van incorporar-se noves generacions al diari, entre els quals Josep M. Freixa Olivari i Enric Francés Deulofeu, periodista que, després, va tenir una llarga trajectòria en diversos mitjans de

Begur, agost 1942

Barcelona. Ràfols va simultaniejar durant una etapa les tasques de delegat de “Prensa y Propaganda” amb les de delegat d’“Información y Turismo”.

La primera cita de la Francesca i el Josep M. va tenir lloc la tarda del 30 d’octubre de 1942, a la porta de l’edifici històric de la Universitat de Barcelona, a la plaça Universitat. Ell va retardar-se uns minuts i va arribar quan la Francesca ja semblava que havia decidit anar-se’n. L’amistat epistolar va donar lloc a l’amistat presencial i aquesta va obrir el camí a l’amor. Van festejar durant tres anys i es van casar el 19 de novembre de 1945, pocs mesos després de l’acabament de la Segona Guerra Mundial. Ella tenia 21 anys i ell en tenia 28. El jove matrimoni va decidir anar a viure a Vilanova, al costat de la casa familiar de la família Ràfols, al número 70 del carrer Sant Gervasi.

Begur, agost 1942

Sortint de la Universitat. 1943

◁ FILLS, FE I ACCIÓ ▷

Poc abans de casar-se, l’agost de 1945, la Francesca Cabrisses va passar vint dies en un campament a Begur. Aquella experiència va ser molt important perquè va despertar-li una inquietud religiosa que, al seu torn, la va portar a implicar-se, més tard, en moltes activitats de l’organització Acció Catòlica (denominada Acción Católica en aquella època), on va desenvolupar responsabilitats com a vocal de premsa i propaganda i també com a bibliotecària. Malgrat no haver tingut formació religiosa durant la seva etapa infantil, s’endinsa en el camí de la fe, que abraça des d’una visió austera i de simplicitat, com la de l’art romànic, que tant li agrada.

Nascuda l’any 1922 per impuls del Papa Pius XI, Acció Catòlica va implantar-se a diversos països per enquadrar el treball dels laics catòlics

que prenen part en tasques pastorals des de diversos àmbits, des del jovent als obrers, passant pel món rural o els sectors professionals. Acció Catòlica era una de les poques plataformes no governamentals autoritzades pel règim franquista, que havia prohibit la majoria de les associacions i entitats que havien funcionat normalment abans de la guerra.

Fins l'any 1953, la Francesca va dedicar-se de manera gairebé exclusiva a la família. Els fills del jove matrimoni -en van tenir sis- donaven, com és natural, molta feina. Tot i això, la Francesca troba temps per fer la carrera de Magisteri i l'any 1955 obté el títol de mestra de primer ensenyament. A partir de la segona meitat dels anys cinquanta, desplega una activitat incansable des d'Acció Catòlica i també des de l'escoltisme, que llavors comença a agafar volada a la societat vilanovina. La Francesca va ser, durant quinze anys, cap de l'Agrupament Escolta Edelweiss de noies guies i, juntament amb la Montserrat Cabutí, organitzava d'altres activitats per al jovent, com les Setmanes de la Joventut. El primer "cau" o local d'aquelles noies que feien escoltisme va ser el terrat de l'habitatge familiar dels Ràfols-Cabrisses, en un antic galliner.

És determinant, en aquesta dimensió de la vida de la Francesca, el paper que té mossèn Ricard Pedrals com a vicari del mossèn Llorenç Garriga, el capellà que va dirigir la parròquia de Sant Antoni Abat durant aquells anys; la Francesca dirà, molt de temps després, que Pedrals és qui, d'alguna manera, li obre la porta a una vida pública de compromís amb la comunitat.

Un altre vicari, mossèn Josep Dalmau, va ser una peça clau en la implicació creixent de la Francesca en el treball pastoral i el voluntariat, sobretot de caire social, desplegat durant uns anys en què l'Església de base començava a aixopugar moltes persones que buscaven espais de llibertat i de justícia. Dalmau va arribar l'any 1955 a Vilanova, per substituir Pedrals com a vicari de la parròquia principal de la ciutat, i la seva estampa, anant sempre amunt i avall en Vespa, es va fer popular immediatament entre els vilanovins. Aquest jove capellà, que venia amb el cap ple d'idees renovadores, va contactar amb

tothom que tenia inquietuds, inclosos aquells que militaven en organitzacions clandestines antifranquistes, entre els quals Joan Arans Nin, un militant de la CNT de caràcter conciliador que havia contribuït a salvar moltes vides durant la guerra, un lluitador pels drets socials que va ajudar a descobrir el veritable sentit de l'anarisme a un jove home d'església ple de curiositat.

A les seves memòries, publicades l'any 2008, Josep Dalmau parla extensament de la seva etapa vilanovina i dedica uns paràgrafs a la figura de la Francesca, a qui anomena Paquita Ràfols, el nom pel qual la coneixien llavors tots els vilanovins: *"La Paquita aviat es va convertir en el meu braç dret en totes les iniciatives que anava emprenent. Era una dona amb criteri, amb una fe molt ferma i que coneixia gairebé tothom de la parròquia (...) Amb la Paquita vam decidir d'organitzar també xerrades com les que fèiem al Círcol Catòlic per a les noies. Per primera vegada em va parlar de l'Araceli Montserrat, que jo no coneixia de res. Era una de les primeres dones que van anar a la Universitat, directora de secció de la fàbrica metal·lúrgica de La Fisa, que no li feia vergonya anar amb bicicleta ni banyar-se amb biquini, ni entrar als cafès tota sola"*. En aquelles xerrades per a noies hi van passar figures destacades d'aquella hora, com Alfonso Comín, Jaume Lorés, Guillem Rovirosa i Jordi Maluquer, entre d'altres. També hi va parlar, per obrir el cicle, l'esmentada Araceli Montserrat (filla del mestre Montserrat, el prestigiós músic i compositor), que va abordar la figura de la dona mitjançant alguns personatges de la literatura. L'Araceli va ser amiga de la Francesca i va acabar formant part, molts anys després, de l'equip docent de l'Escola Llebetx. Amb una cigarreta sempre a la mà, fumant amb elegància mentre explicava la lliçó, és com la recordem tots els que en vam ser alumnes.

En un escrit datat el 19 de desembre de 1991, la Francesca rememora així la influència de mossèn Dalmau a la nostra ciutat:

"Els dos anys que el mossèn estigué a Vilanova foren una trencadissa de motlles total i absoluta. Era l'home que escandalitzava. Era l'home de

Passejant per la Gran Via. 1944.
Foto G. Molleví

La Selva del Camp. 1953

Amb el Xavier, a la Selva. 1956

qui tothom parlava: els que l'estimaven perquè els obria camins d'amor i d'entrega a Déu i els potenciava tota la riquesa espiritual que hom porta en el seu jo més íntim; els que l'odiaven pel temor a quedar despulats per l'enderroc de les seves farisaiques estructures (...) Era l'home sense por, vorejant sempre i temeràriament el risc. Els estaments socials li deien ben poca cosa i passava de l'un a l'altre sense cap mirament. Tot ho va revoltar. Tot ho va capgirar (...) Immediatament ens férem amics, molt amics. La confiança que depositava en mi, les responsabilitats que m'exigia i els problemes que em confiava, anaren despertant ràpida i gradualment una sèrie de valors espirituals i intel·lectuals que jo ignorava tenir. Molt prompte l'admiració fou mútua i l'estimació molt profunda. Podria omplir pàgines senceres explicant les accions conjuntes que vàrem planejar i portar a terme. Res ens feia basarda. Res ens aturava. La meva entrega i el meu amor a Déu foren la realitat més autèntica de la meua vida”.

En diversos fronts alhora, la Francesca va desenvolupar una tasca de voluntariat que va deixar empremta. A més de l'escoltisme, va tirar endavant conferències i cursos d'Acció Catòlica des de la parròquia de Sant Antoni i va prendre part també en activitats de l'HOAC (Hermandad Obrera de Acción Católica), que la van posar en contacte amb els entorns obrers, on va fer molts amics. L'HOAC va ser fundada a Madrid l'any 1946 pel vilanoví Guillem Rovirosa i Albet, un sindicalista i escriptor catòlic que volia apropar la classe obrera a l'Església. Rovirosa -que despertava els recels de les autoritats del franquisme i de la cúpula eclesial- també buscava un model alternatiu al capitalisme i al comunisme, i va ser impulsor i divulgador del pensament comunitarista alhora que va promoure iniciatives de cooperativisme.

A banda de tot el que feia des de les organitzacions que hem esmentat, la Francesca ajudava dones amb pocs recursos, amb problemes matrimonials i familiars, també alguna dona que es dedicava a la prostitució. Recollir diners per a persones necessitades formava part de les seves rutines durant aquells

anys. Paradoxalment, a la llar de la família Ràfols-Cabrisses no és que hi sobressin els diners. Un dels fills recorda que “vivíem del sou d’empleat del Pirelli del meu pare; els que vam fer carrera ho vam acompanyar sempre amb treball a l’estiu i a l’hivern, com donar classes, anar a la verema o fer de cambres”.

Els cinquanta són anys de canvis lents, però algunes coses es mouen. En un altre text, sense data, la Francesca escriu que “la postguerra era encara molt recent i el record dels desastres viscuts durant els tres anys de combat civil facilitarien l’acceptació d’aquesta mansuetud, sobretot en persones sense inquietuds ni plantejaments de cap tipus”. Es produeixen tibantors i tensions amb els cercles més conservadors del catolicisme local i, finalment, destitueixen la Francesca dels càrrecs que ostentava que depenien directament de la parròquia amb acusacions -segons recull ella mateixa en un esbós autobiogràfic- del tipus “*antijeràrquica, d’idees comunistes, influïda per mossèn Dalmau, revolucionària, manca d’esperit parroquial, idees avançades, etcètera*”. Van ser moments durs, però no li van trencar l’esperit de servei a la comunitat.

◁ I AMB LA GALLEDA, LA REVOLTA ▷

Els anys seixanta representen una certa obertura de la dictadura gràcies a la presència dels tecnòcrates en detriment de falangistes i militars en els òrgans governamentals. Això no obstant, el règim no baixa la guàrdia i prohibeix qualsevol mostra pública de dissidència alhora que reprimeix sense contemplacions qualsevol organització opositora. Com altres ciutats de Catalunya, la Vilanova de la que fou anomenada “dècada prodigiosa”

experimenta un fort creixement poblacional, vinculat a l’onada immigratòria, a la industrialització, al boom demogràfic i a l’arrencada de les activitats turístiques.

Arreu del país, especialment a Barcelona, les tensions pròpies d’un sistema autoritari que no donava veu ni vot a la ciutadania acabaven aflorant arran de petits o no tan petits conflictes, vinculats a la vida quotidiana de la gent. A Vilanova, els problemes greus en el subministrament d’aigua potable era un dels grans motius de malestar popular. Com ha escrit l’historiador Albert Tubau, l’aigua, clara com era, es convertia en un assumpte ben tèrbol que els gestors municipals hagueren de resoldre. Massa temps de passivitat i d’excessiva tolerància amb el servei que oferia la companyia d’aigua”.

L’any 1967, el setmanari local, malgrat que no s’atrevia mai a contradir el dictat oficial, va publicar, el 23 de juny, el següent text: “*La escasez de agua en nuestra ciudad ha llegado estos días a un punto culminante. La mayoría de la población está faltada del precioso y necesario líquido, y las fuentes públicas, tanto de día como de noche, se ven atestadas de un público ávido de poder llevarse a sus casas lo que no debiera faltar. Así están las cosas y la realidad, la triste realidad, habla por sí misma. Se ha llegado a una situación que no se necesita ser un lince para que no se nos diga que esto tenía que suceder. La voz de alarma que en repetidas ocasiones ha surgido desde las columnas de este semanario no ha dado sus frutos*”.

Dos anys abans d’aquestes paraules de la premsa local, la manca d’aigua va fer vessar el got, valgui la paradoxal metàfora. El malestar va donar lloc a la indignació. Els vilanovins, i sobretot les vilanovines, estaven tips de carregar galledes i garrafes d’aigua de la font, perquè el servei era pèssim i, a més, empitjorava cada estiu. Com van escriure Sixte Moral i Ramon Farré en el primer llibre sobre l’oposició antifranquista a Vilanova, “tant es va abusar, però, que la gent es va cansar de tanta injustícia, de tant llevar-se a trenc d’alba per anar a la font a fer cua i la situació es va fer insostenible.

Les fonts es convertiren en un Parlament en el qual es discutia i criticava la inoperància de l'Ajuntament de solucionar un problema del poble”.

Un grup de dones, cansades de la deixadesa institucional vers les necessitats de la comunitat, van decidir organitzar una protesta pública per exigir una solució al problema de la manca d'aigua. Aquelles dones, sense saber-ho, van protagonitzar la primera manifestació crítica amb les autoritats polítiques que tenia lloc a Vilanova i la Geltrú d'ençà que els franquistes havien guanyat la guerra. Les principals impulsores d'aquell acte de desobediència -per dir-ho amb terminologia actual- van ser la Francesca Cabrisses i l'Àngela Zarzoso Salvat, que regentava el quiosc de diaris del capdamunt de la Rambla, un punt de trobada i de conversa habitual de molts ciutadans.

La data triada va ser el 24 de setembre de 1965. Encara faltaven deu anys perquè Franco morís al llit. Segons Jaume Bertran, llavors militant del Front Obrer de Catalunya (FOC), pocs dies abans dels fets, la Francesca va comunicar a alguns membres de l'oposició local les intencions de tirar endavant aquella protesta. Bertran recorda que ell i el Josep Albà es van trobar amb la Francesca a casa seva per comentar l'assumpte; en aquella trobada, van expressar-li obertament que era una acció que pensaven que no tindria èxit i que podia posar en perill altres iniciatives que es preparaven des dels ambients contraris a la dictadura. Xavier Capdet, proper al FOC, rememora una conversa amb la Francesca de contingut semblant. Els entorns del PSUC tampoc van mostrar un gran entusiasme per aquell pla. A Bertran li consta que l'Araceli Montserrat, tot i la seva amistat amb la Francesca, no va sumar-se a aquella acció, un gest que algunes dones li van demanar.

Però la Francesca estava determinada, igual que les seves companyes d'aventura: Àngela Zarzoso, Cèlia Lorenzo, Rosó Ferrer, Enriqueta Guinda, Lluïsa Grifoll, Montserrat Esteve i dues dones més de les quals desconexim

el nom. Les esmentades van tenir el suport de l'Emília Zarzoso, germana de l'Àngela. Totes elles van ser molt valentes i van desafiar el poder local que, òbviament, no estava acostumat a manifestacions d'aquesta mena.

El dia abans i la matinada prèvia a la jornada de l'acció, va aparèixer una gran quantitat de fulls volants que convocaven les vilanovines a manifestar-se havent de portar galledes buides, a les 12 del migdia; una part d'aquests fulls volants van ser repartits per un grup d'escoltes. Cap organització clandestina va assumir l'autoria d'aquella propaganda, però hi ha fonts que assenyalen que podia haver estat obra d'algun membre de l'oposició local que, disposant de multicopista i a títol personal, volgués fer costat a aquell grup de dones, malgrat que les consignes que arribaven dels partits era la de desmarcar-se'n.

Com recull Isabel Pérez Molina en un estudi monogràfic sobre aquella manifestació, “les autoritats es van assabentar ràpidament, com és obvi, i van intentar aturar la materialització de la manifestació amb tots els recursos al seu abast. En primer lloc, la brigada municipal de neteja va ser obligada a matinar per escombrar els pamflets dels carrers, però així i tot la gent es va assabentar de la convocatòria. Les dones ‘armades’ amb galledes d'aigua buides, havien de convergir en el centre des dels diferents barris”.

Finalment, només nou dones, entre elles la Francesca, van manifestar-se galleda en mà, des del capdamunt de la Rambla fins a la plaça de la Vila, un recorregut controlat per molts policies de paisà i guàrdies civils, un desplegament completament extraordinari, mai vist a la localitat. Les manifestants no portaven cap pancarta ni cap distintiu, fora de les galledes, i anaven envoltades, especialment a la plaça de la Vila, per un públic nombrós, que es va anar apartant i obrint un passadís, a mesura que elles creuaven la plaça.

Quan eren a la porta de l'Ajuntament, se'ls va atansar una altra dona -en desconexim el nom- que preguntava el motiu de la protesta. Quan li ho van

explicar, ella va respondre: “No tinc galleda, però porto un cistell de plàstic que també valdrà”, i es va sumar a l’acció. Els policies locals i altres homes van intentar barrar els pas a les manifestants i els van donar empentes enmig d’alguns insults i crits. Elles s’hi van encarar i l’Àngela o la Francesca els van dir que ni se’ls ocorregués tocar-les. Van demanar de ser rebudes per l’alcalde, Antoni Ferrer Pi, i la resposta va ser que “don Antonio” no hi era. També van demanar de parlar amb alguna autoritat responsable que en aquells moments fos a l’Ajuntament i se’ls va contestar que no n’hi havia cap, tot i que Jordi Oms Solà, vinculat a les forces policials, locutor de la ràdio local i comissari polític que en aquells moments exercia com a cap de la delegació d’“Información y Turismo”, estava al seu lloc aquell dia, a l’oficina instal·lada als baixos de l’edifici consistorial. Després d’aquesta breu conversa, les manifestants van decidir donar per acabada l’acció i van anar-se’n sense problemes.

Pepín Carbonell, llavors un joveníssim fotògraf vilanoví que col·laborava amb l’Agència EFE entre d’altres feines, es trobava casualment a la plaça de la Vila quan va tenir lloc l’esdeveniment. Hi havia anat perquè tenia l’encàrrec de fotografiar l’edifici de l’Ajuntament per a un llibre, com també havia fotografiat abans l’edifici del Mercat. Mentre observava la manifestació des de davant de l’establiment de teixits “La Rosa”, igual com altres persones, va ser advertit pels agents de la Guàrdia Civil amb una frase clàssica: “¡Circulen, venga, circulen!”. Ell, que anava en bicicleta i portava la càmera fotogràfica -una rèflex nova- penjada al coll, va desplaçar-se uns metres, fins a situar-se a prop de la porta del petit Parc de Bombers d’aquella època, davant per davant de la papereria Virella, un comerç que avui ja no existeix. Al cap de poca estona de ser allà, un guàrdia civil se li atansa i li diu “queda usted detenido” i l’obliga a acompanyar-lo fins a l’oficina d’“Información y Turismo”, dins de l’Ajuntament, on queda retingut durant un parell d’hores. Allí, el brigada que està al capdavant dels efectius de la Guàrdia Civil -que era el de Sitges perquè el de Vilanova estava malalt- li pren la càmera rèflex i l’obliga a treure els carrets d’unes quantes càmeres més,

que els agents li van portant a mesura que les agafen per la força de les mans d’alguns ciutadans que volien fer fotos de la manifestació. Pepín Carbonell, en ser detingut, demana a Jordi Oms -a qui coneix de fa temps i es troba a la porta de l’Ajuntament- que intercedeixi davant del brigada, però aquest no fa cap mena de cas de les paraules del responsable local d’“Información y Turismo”, i obliga el fotògraf a passar un mal tràngol. Cal destacar que Oms, juntament amb el tinent d’alcalde de Governació, Francesc Vilaseca, va ser un dels principals elements del poder local responsable del gran desplegament de guàrdies civils i policies de paisà per fer front a la manifestació de les galledes, una mesura que algun altre regidor de l’Ajuntament va comentar, en privat, que havia estat desproporcionada i exagerada.

Carbonell no havia pogut fer cap foto de la protesta de les dones, però el brigada de la Guàrdia Civil es va quedar la seva càmera. Era l’arbitrarietat habitual de la dictadura, fins en els més petits detalls. Després de diverses gestions davant de les autoritats municipals i provincials, al cap de quinze dies de la manifestació, el Pepín i el seu pare van ser convocats a una reunió amb el governador civil de Barcelona, Antonio Ibáñez Freire, que va escoltar les seves queixes i els va tornar la càmera que el brigada de Sitges havia requisat el dia dels fets a la plaça de la Vila.

Era evident que ni la policia local ni la Guàrdia Civil sabien com actuar davant una protesta protagonitzada per pacífiques mestresses de casa. Pérez Molina relata que hi ha testimonis orals que recorden el rebombori que encara hi havia a la ciutat aquell vespre mateix, per la gran repercussió d’un gest que, paradoxalment, havien tirat endavant molt poques persones. L’alcalde estava desbordat per la situació i segurament li va molestar i el va deixar preocupat que aquella manifestació desmentís la imatge d’una ciutat que ell assegurava que tenia absolutament sota control. Hi ha fonts que especulen amb la idea que els fets d’aquell dia van influir perquè Ferrer Pi -alcalde durant trenta-tres anys fins al 1969- no arribés mai a president de la Diputació de Barcelona, un organisme del qual n’era vic-president des de l’any 1958.

Juny. 1966

1967

A Toledo. 1958

Les repercussions no es van fer esperar. En aquest punt, reproduïm un fragment del reportatge que, sobre aquell episodi, va publicar el novembre de 2015 al *Diari de Vilanova* Josep M. Ràfols Cabrisses, que va ser testimoni d'aquella situació, que implicava la seva mare:

“Poc després, a dues d’elles les va anar a buscar una parella de la Guàrdia Civil a casa seva. La Francesca Cabrisses estava fent el dinar quan van trucar a la porta. Quan va sortir a preguntar què volien, els guàrdies li van dir que els havia d’acompanyar a la seva caserna. Ella va respondre: ‘no puc venir. Tinc sis fills esperant per dinar i ara no els puc deixar’. ‘Senyora -va respondre un d’ells- tenim ordres de portar-la a la caserna amb nosaltres i ho hem de fer’. ‘Doncs ara no puc venir -va respondre ella-, marxin i diguin a qui els ha enviat que faig el dinar pels meus fills i després agafo la bicicleta i vinc a la seva caserna’. Els dos xicots es van mirar l’un a l’altre preguntant-se què havien de fer. El més gran dels dos insistia a complir les ordres, però l’altre estava desconcertat i s’inclinava per accedir a la petició de la dona. Ella insistia: ‘marxin tranquils i no es preocupin que faré el que els he dit. No puc pas fugir tenint sis fills’. Finalment, els guàrdies van claudicar i van marxar després d’advertir que si incomplia el que havia dit li costaria molt car. La Francesca va preparar una olla de macarrons amb un sofregit de tomàquet i carn picada. Quan el dinar va estar preparat, va agafar la bicicleta vermella i se’n va anar fins a la caserna de la carretera vella. Allà la van estar interrogant durant cinc o sis hores. La van amenaçar de tallar-li el cabell al zero. L’oficial que la interrogava volia saber, sobretot, qui hi havia darrere d’aquella acció. Ella va assegurar, repetidament, que només eren un grup de dones que volien demanar a l’alcalde que trobés una solució a la manca d’aigua que patia la ciutat. L’oficial insistia a preguntar si hi havia algun partit polític darrere de la seva actuació. Però ella va respondre, una vegada i una altra, que no hi havia ningú més que dones que volien que l’aigua tornés a rajar de les aixetes de les cases i s’acabessin els viatges a la font. Al final, la van deixar tornar a casa seva, on va arribar a l’hora de sopar”.

Cap de les dones detingudes reberen maltractaments però, segons expliquen Moral i Farré, se'ls volia fer signar unes declaracions que no recollien les seves paraules, amb una versió oficial, i elles van negar-s'hi. Dues de les dones participants a la manifestació, la Francesca i l'Àngela, van ser multades des del Govern Civil amb multes de 5.000 pessetes, una xifra important en aquella època. Les multes es van poder pagar gràcies a diverses aportacions solidàries. Segons Josep M. Ràfols Cabresses, una de les aportacions va ser anònima i va arribar a casa de la Francesca “dins un sobre de color blau, amb un text escrit a màquina que deia: ‘gràcies per haver fet tan poques el que havien d’haver fet tantes’”.

L’any 1967, després de tenses negociacions amb l’empresa subministradora i d’un intent d’aquesta companyia de subornar l’alcalde, l’Ajuntament vilanoví va acordar la municipalització del servei de l’aigua, una decisió que va introduir millores.

La manifestació de les galledes va ser un punt d’inflexió a la ciutat i a la trajectòria vital i pública de la Francesca. Va rebre atacs d’aquells que estaven al costat del poder i va haver de suportar una campanya difamatòria. De portes endins, a casa, tampoc va ser fàcil: el seu marit, el Josep M., que havia estat regidor del consistori entre 1955 i 1961, i que era un home ben considerat per l’alcalde i les autoritats, havia d’assumir, com podia, aquell gest de rebel·lia cívica de la Francesca, que havia sacsejat l’ambient somort de la vila. Segons va explicar anys després la Francesca a un dels seus fills, “el teu pare i jo vam discrepar, però mai vam anar a dormir sense fer-nos un petó de bona nit”.

El país canviava i les noves realitats, que sorgien per moltes esclatxes del sistema, interpel·laven tothom.

“Sempre va anar per lliure”, evoca un membre de l’oposició clandestina que va tractar la Francesca en aquells moments. Per lliure i donant la cara,

afegim. La democràcia també va arribar gràcies a accions valentes com aquella manifestació de les galledes.

◀ UNA UTOPIA A L'ABAST: L'ESCOLA LLEBETX ▶

L’any 1968 el món va petar.

La música sonava. Era música nova.

Al gener, les tropes del Viet-cong fan la gran ofensiva del Tet, que palesa que els nord-americans no podran guanyar mai la guerra de Vietnam. L’abril, assassinen Martin Luther King, el líder de la lluita pacífica pels drets civils dels negres dels Estats Units. Al maig, París és l’escenari de les grans manifestacions estudiantils, on els joves propugnen una altra realitat, no només un altre sistema. Al juny, l’atemptat mortal contra el senador Robert Kennedy, que aspirava a recollir el llegat polític del seu germà, enfonsa el somni americà. Al juliol, Pau VI dona a conèixer l’encíclica *Humanae Vitae*, que prohibeix la píndola i la majoria de mètodes anticonceptius, i provoca una forta polèmica. A l’agost, l’exèrcit de la Unió Soviètica envaeix Txecoslovàquia i esclafa la revolta estudiantil que exigeix reformes i rebutja les ingerències de Moscou. El 29 de setembre, els coronels colpistes que manen a Grècia guanyen el referèndum constitucional fet a mida del seu règim antidemocràtic. El 2 d’octubre de 1968, té lloc la matança de la plaça de les Tres Culturas o de Tlatelolco, a Mèxic DF, en la qual són abatuts a trets per la policia i l’exèrcit entre 400 i 500 joves que demanaven més democràcia. El 12 d’octubre, Espanya fa efectiva la independència de Guinea Equatorial, antiga colònia. Al novembre, Richard Nixon, candidat republicà,

resulta vencedor a les eleccions a la presidència dels Estats Units d'Amèrica. Durant tot l'any, els campus de Califòrnia i d'altres llocs del món es revolten contra la guerra i els governants que les promouen.

Feu la pau i no la guerra.

El poble unit mai serà vençut.

Fins a la victòria sempre.

El món gira i, per primer cop en la història contemporània, tot sembla possible. Els que no van conèixer la Segona Guerra Mundial volen construir una utopia, la seva.

Mentre els Beatles publiquen el seu *White Album* -amb peces tan memorables com "Back in the USSR" o "While My Guitar Gently Weeps", Aretha Franklin s'enfila al capdamunt de les llistes d'èxits amb "I say a little prayer". Joan Manuel Serrat renuncia a participar al festival d'Eurovisió a Londres perquè no li permeten cantar en català i Raimon aplega 6.000 persones a la Facultat de Polítiques i Econòmiques de la Universidad Complutense, a Madrid, en el recital més emblemàtic de l'antifranquisme. A les sales de cinema, el públic viatja fins als límits siderals amb *2001: una odisea del espacio*, i experimenta un terror nou amb *La semilla del diablo*. Noves faules brillants per a temps en què cal capgirar-ho tot.

A Espanya, l'any 1968 comença amb el tancament durant tres mesos, per ordre del Govern, de les facultats madrilenyes de Filosofia i d'Econòmiques, i tots els seus alumnes són sancionats amb la pèrdua de la matrícula. El 30 de gener, neix Felip de Borbó, fill del llavors príncep Joan Carles de Borbó, que l'any 1969 va ser designat successor de Franco com a cap d'Estat. A l'abril, les autoritats ordenen la clausura de les universitats de València i de Sevilla a causa de les protestes dels estudiants. El 7 de juny, ETA fa el seu primer atemptat mortal. A l'agost, el règim declara l'estat d'excepció a la província de Guipúscoa.

A Vilanova, les Comissions Obreres i el PSUC -com recull Albert Tubau- "havien intentat celebrar la diada del Primer de Maig de manera discreta i en format de costellada, més festiva que reivindicativa, al bosc de Solers. Pel que sembla, la Guàrdia Civil tingué la mateixa idea i allà coincidiren tots plegats. A la tarda, hi hagué manifestació convocada als carrers de Vilanova, que acabà amb alguns detinguts". Mentre, noves activitats turístiques i de serveis van canviant la fesomia de la ciutat, que sembla abandonar definitivament el segle XIX, un món de sínies i carrers sense asfaltar, el decorat trist d'una Havana Xica més somiada que real. La vida grisa s'esquerda i les preguntes es multipliquen. El conformisme comença a recular davant d'aquells que no es resignen.

El jovent, el vilanoví i el d'arreu del planeta, no vol viure ni pensar com ho han fet els seus pares. Les idees sobre els diners, el treball, el sexe, la família, el poder i l'educació es transformen a gran velocitat. Les idees sobre l'educació són la clau de tots els altres canvis. Les escoles van per darrere de la societat, moltes coses han envellit ràpidament. Nous valors escombren les velles certeses, les formes gastades de l'autoritat i de l'obediència es van desfent en un mar de vibracions inèdites. És el moment de la imaginació. És el moment de fer un salt en el buit. Tot s'accelera.

El 12 de juny de 1968, després d'anys de malaltia, Josep M. Ràfols mor a causa d'un emfisema pulmonar. La Francesca queda vídua amb sis fills en edat escolar: l'Àngels, el Ricard, el Josep M., el Xavier, l'Alexandre (a qui anomenen Kanco) i el Rafel. És una dona encara jove que ha de fer front a una nova realitat, i només compta amb la seva intel·ligència i la seva capacitat de treball. D'aquell moment de dolor, incertesa i necessitat, en sortirà una utopia a l'abast: l'Escola Llebetx, creada a les habitacions de casa seva, al carrer Sant Gervasi número 70, només tres mesos després del traspàs del seu marit. Una llar esdevé escola, d'un dia per l'altre. Havia de ser una escola catalana, laica, mixta i de pedagogia activa, inspirada en aquelles escoles republicanes de la seva infantesa. La protagonista d'aquesta aventura ho explica així en un

escrit que va publicar-se amb motiu del vint-i-cinquè aniversari del centre: “L’ensenyament que rebien els meus fills als anys cinquanta i seixanta em desagradava totalment. No podia pas evitar la comparació [amb el que havia estat la seva educació en temps de la Segona República]. Les mancances escolars només les podíem suplir a nivell familiar (...) Jo era una enamorada del Sistema Montessori i aquesta va ser la tècnica que vaig utilitzar, actualitzada i potenciada a les Escoles d’Estiu Rosa Sensat”.

Els fills de la Francesca recorden que “cada vegada que algú de nosaltres arribava a casa explicant que un mestre li havia pegat, la mare, indefectiblement, agafava la bicicleta i se n’anava a veure el professor o el capellà que ho havia fet, i li explicava que la violència no ajudava els alumnes, ni a ser millors estudiants ni millors persones, ans al contrari. I afegia que aquest tipus d’actuació degrada els mestres que la practiquen, com a docents i com a persones. Després de la seva visita, el professor agressor mai més no ens tornava a pegar, ni a nosaltres ni a la resta de la classe”.

Maria Montessori va ser una educadora, pedagoga, pensadora, metgessa i psicòloga nascuda el 1870 a Itàlia, que va impulsar la transformació radical dels mètodes educatius adreçats a nens i adolescents, a partir d’una visió humanista, integral i oberta, basada en la llibertat, la responsabilitat i l’empatia. Rosa Sensat va ser una mestra catalana que -partidària de la pedagogia activa- va tenir diverses responsabilitats en l’impuls de l’escola pública moderna i de qualitat abans del franquisme; va morir el 1961, però els seus continuadors van crear l’escola de formació de docents que porta el seu nom i que recull i actualitza el seu llegat.

Havien passat només tres anys des de la manifestació de les galledes i el record del fet encara era ben viu a la ciutat. La Francesca va visitar l’alcalde Ferrer Pi al seu despatx a l’Ajuntament, per demanar el permís per poder obrir el nou centre educatiu. Don Antonio -a qui quedaven pocs mesos en el càrrec- pretenia tenir una conversa sobre la protesta que ella havia liderat

i li va dir “Paquita, hauríem de parlar d’algunes coses”, però la resposta va ser tallant: “No hem de parlar de res més que del permís per tirar endavant l’escola”.

Els començaments del nou col·legi són heroics, també engrescadors, també incerts. La Francesca té clar que comença una nova etapa. Josep M. Ràfols Cabrisses ho reporta d’aquesta manera: “Va fer anar un fuster a casa seva. Va fer serrar pel mig el llit de matrimoni, convertint-lo en individual i deixant-lo arrambat a la paret. A l’espai que va quedar lliure a la seva habitació hi va posar unes quantes taules i cadiretes, i amb setze nens, la majoria fills d’amics, va començar a fer classes una altra vegada. Havia nascut l’Escola Llebetx”.

Quan la Francesca Cabrisses té la pensada de muntar una escola encara no sap fins on arribarà: “Jo, en principi, només havia pensat fer parvulari, però quan els menuts que havien iniciat l’escola van tenir edat de fer ensenyament primari, i per tant havien de canviar d’escola, els pares d’aquells infants em van convèncer de continuar. És fàcil imaginar que em vaig deixar conquistar amb molta facilitat. Jo també hi estava engrescada. M’agradaven els resultats obtinguts en el primer cicle de parvulari, i era feliç retrobant les meves arrels”.

La manera d’escriure el nom de l’escola, Llebetx, amb grafia antiga, va obligar la Francesca a donar repetides explicacions a aquells que li recordaven que aquest vent càlid de component sud-oest s’escriu Llebeig, i que era estrany que un centre educatiu no seguís les regles ortogràfiques. La Francesca sempre argumentava que havia triat la grafia medieval del vent -que s’acosta a l’original provinent del mossàrab- perquè era així com apareixia a les *Cròniques* del rei Jaume I, i afegia que li agradava mantenir aquest tret d’identitat del seu projecte. I, si parlem de noms, cal destacar que el de la Francesca, la Paquita en aquella època, també es veu transformat per la realitat de l’escola: els alumnes, ben aviat, comencen a anomenar-la Pepo.

A poc a poc, la mestra i la directora serà la Pepo per a tothom, no només per als nens i nenes. Amb el naixement de l'Escola Llebetx va néixer la Pepo, un nom curt i clar que no necessita cognoms, que és fàcil de dir i de recordar. La Pepo va substituir la Paquita i, molts anys després, va conviure amb la Francesca, que és el nom que va reivindicar en la seva darrera etapa vital.

Dos anys abans que engegués l'escola de la Francesca, al setembre de 1966, s'havia creat el primer col·legi trencador i alternatiu als centres educatius tradicionals de Vilanova i la Geltrú: l'Escola Cossetània, una cooperativa que també tenia com a model la catalanitat, el laïcisme, l'educació mixta i la pedagogia activa, que va començar al carrer de l'Aigua i després es va traslladar al carrer del Dr. Fleming. La Francesca va acceptar la petició del seu fill petit, el Rafel, de passar dels Escolapis a l'escola Cossetània quan havia de començar sisè d'EGB, perquè estava cansat de l'educació religiosa i volia un ambient semblant al que veia a l'escola sorgida a casa seva. Cossetània i Llebetx van ser, des de llavors, les dues referències locals d'escola moderna que volien connectar amb l'esperit de la nova època. i amb nous plantejaments educatius i culturals que no havien travessat encara els murs dels col·legis, ni els públics ni els privats, aquests darrers de caràcter religiós en la seva immensa majoria.

Com un organisme viu, l'escola colonitza paulatinament l'habitatge de tres pisos dels Ràfols-Cabrisses a mesura que creix el nombre d'alumnes i es van afegint nous cursos. Es fan reformes a la planta baixa i al primer pis de l'immoble, per adaptar-lo a les necessitats pròpies de l'ensenyament, i també es fan reformes a l'immoble del costat, el número 72 del carrer, on havia viscut la mare del Josep M. Ràfols i on, en aquell moment, vivia un dels cunyats de la Francesca amb la seva família, que li cedeix la part baixa de la casa mentre l'escola no aconsegueixi una nova ubicació. El jardí o pati interior que comparteixen les dues cases es converteix en el lloc d'esbarjo dels alumnes, que hi juguen, hi esmorzen i hi berenen, a l'hora del pati. En aquest espai -presidit pel tronc tallat d'una gran palmera- també s'hi fan els

primers carnivals de l'escola i algunes actuacions especials, com una del cantautor Xesco Boix, que en aquella època visitava algunes escoles amb les seves cançons i rondalles.

La Francesca va començar sola aquella empresa, només amb l'ajut de la seva filla gran, l'Àngels, que després va ser, durant molt anys, professora de música. Com a propietària i directora de l'escola, la Francesca va anar fitxant els professors que necessitava per a cada curs, amb criteris molt clars del tipus de personal docent que volia, més enllà de les titulacions. Ho explicava així en un text commemoratiu del vint-i-cinquè aniversari de la fundació: "L'Escola creixia un curs cada any i, per tant, en un nou mestre. Cada nou mestre que hi entrava era curiosament buscat per mi. No em preocupava si tenia o no tenia títol. Més endavant això es va convertir en un greu problema per causa de la inspecció. Però jo, en la persona que havia d'entrar de mestre, hi buscava coses que considerava bàsiques: que estimés els nens, que els valorés d'un en un, capaç de portar a terme una pedagogia activa d'observació i experimentació, de treballar en equip de mestres i d'entendre que la línia de l'escola havia de ser única des dels més menuts als més grans, sense trencaments a cap nivell escolar. I, a més, per garantir la llibertat i el sentit de democràcia dels alumnes, l'escola havia de ser aconfessional i apolítica. En aquells moments, per mi, eren una garantia els joves formats en l'escoltisme: en ells podria confiar per les visites, sortides, campaments, observació de la natura i el desenvolupament dels sentits".

D'aquesta manera i sota aquests criteris, es van anar incorporant a l'Escola Llebetx persones com Rosa Taulés, Núria Grau, Maria Caba, Elisabet Castells, Sixte Moral, Bienve Moya, Eva Torres, Carme Torné, Araceli Montserrat, Ricard Ràfols -un altre dels fills de la Francesca-, Araceli (Xeli) Ibáñez, Josep Ramon Fuentes, Núria Farré, Rosa Maria Aragonès, Josep M. Robirosa (professor de Plàstica) i Enric Garriga (professor d'Educació Física), entre molts d'altres. Tant els que es van quedar com els que se'n van anar més endavant, tots els mestres van rebre de primera mà els valors i els

mètodes de la Francesca, que combinava amb gran energia les classes que li tocava fer, l'orientació pedagògica i la tasca gerencial i organitzativa del centre.

Era una dona orquestra que dedicava totes les hores del dia a l'escola. Des del seu petit despatx del costat de la classe de quart, als baixos del número 70 del carrer Sant Gervasi, dirigia aquella nau; allí hi rebia tothom, fossin mestres, pares, proveïdors o passavolants que demanaven alguna cosa. Si una família passava necessitats econòmiques, sabia que la Francesca estava sempre oberta a buscar solucions perquè aquell alumne no hagués de plegar. “L'Escola creixia com una gran família -va deixar escrit-, amb un tracte molt cordial entre mestres i nens. Els pares foren un autèntic suport. La relació escola-família fou una realitat meravellosa”.

Pati del carrer Sant Gervasi. 1969

“Tots som fills del mestratge de la Paquita”, resumeix una de les persones que ha format part de l'Escola Llebetx des dels primers temps. Una altra persona, que va col·laborar estretament amb la Francesca, afegeix que “sempre va tenir present que no podíem abaixar el nivell alhora que volia que els nois i noies fossin feliços a l'escola”. Dotada de gran intuïció i lliurada en cos i ànima a fer de l'Escola Llebetx aquella petita utopia que havia viscut de nena a Barcelona, la seva principal virtut era també el seu principal defecte: la tenacitat incansable es podia convertir en tossuderia, de la mateixa manera que la seva claredat d'idees es podia transformar en rigidesa a l'hora de considerar els punts de vista dels altres. De caràcter fort i tarannà discutidor, la Francesca no amagava les seves fílies ni les seves fòbies, ni acostumava a guardar-se les seves opinions. Basava el seu lideratge en la complicitat al voltant d'un projecte i sabia que gaudia de l'autoritat de qui crea una cosa nova i la sap mantenir, per bé que li costava delegar. Escoltava tothom, però era conscient que ella tenia la darrera decisió quan es tractava d'un assumpte estratègic.

L'Escola va creixent, molts dels alumnes primerencs són nois i noies de famílies que viuen a prop del centre i s'hi poden desplaçar a peu fàcilment. L'immoble del carrer Sant Gervasi es fa petit i l'any 1977 es lloga l'edifici de Can Pahissa, a la Rambla de la Pau, a tocar de la via del tren. En aquesta casa senyorial modernista, s'hi instal·len 1r i 2n d'EGB, parvulari, maternal i el menjador; també és el lloc on tots els cursos hi van per fer les classes de Plàstica. Els cursos de 3r a 8è continuen a Sant Gervasi.

La Josefa Martí, coneguda com la Pepi, mare d'alumnes, treballadora de l'escola i amiga personal de la Francesca, recorda amb tendresa la feinada que va representar netejar i reformar Can Pahissa. Diversos voluntaris van treballar-hi de valent tot l'estiu perquè aquell setembre tot estigués a punt per començar. Ja fos amb els més petits de la guarderia, o a les classes de preescolar, o al menjador, o coordinant els dos edificis de l'escola, la Pepi va convertir-se en una figura molt coneguda i estimada per alumnes, mestres i pares. “Als primers temps de Can Pahissa -explica- ens portaven el dinar

Colònies d'hivern a la Casa de Colònies de Penyafort. 1974

Classe de 8è. 1980

del “Restaurant Marina” i, com que tampoc teníem telèfon, jo havia de sortir cada dia un moment de l’escola per trucar des de la cabina del Parc Samà i poder dir al Santi, el propietari, quants menús havia de preparar-nos, un cop tenia la llista dels nens que es quedaven a menjar”.

Des de ben aviat, la Francesca va tenir clar que també volia fer una escola inclusiva, que integrés alumnes amb necessitats especials que convivessin normalment a les classes amb la resta de nens i nenes, i per això va contractar psicòlegs i altre personal de suport. Va ser una aposta valenta, en uns temps en què això encara no era gaire habitual. Aquesta realitat va generar en tot l’alumnat el respecte per la diferència i l’empatia amb aquells que, per una cosa o una altra, feien les tasques d’aprenentatge a un altre ritme. El valor exemplar d’aquesta mena de dinàmiques és un dels trets diferencials de l’estil Llebetx, que la Francesca -la Pepo- va forjar des del primer dia.

En paral·lel a la seva tasca de mestra i directora de l’Escola Llebetx, la Francesca troba temps durant aquells anys per estudiar i llicenciar-se en Pedagogia a la Universitat de Barcelona, així com per treure’s el títol oficial de mestra de llengua catalana. Moltes vegades no té temps de dinar i fa un mos a peu dret per poder arribar a tot arreu.

L’any 1977, amb la democràcia molt tendra encara, es va constituir el Col·lectiu d’Escoles per l’Escola Pública Catalana (CEPEPC) que agrupava diversos centres educatius privats i vinculats a la pedagogia activa que, com el Llebetx, volien transformar-se en escoles públiques de la Generalitat, sota els valors de la catalanitat, la gratuïtat, l’homogeneïtat i la gestió democràtica. Del curs 1979-80 són els primers documents de l’Escola Llebetx per assolir l’estatus reconegut de centre públic.

L’any 1977 també va ser el de la compra d’uns terrenys al camí de Sant Gervasi, a la zona d’Adarró, molt a prop de la platja de Vilanova, per edificar-hi un edifici nou per a l’escola. L’any 1980, es va constituir una

Puig Montgròs. 1980

Inauguració nova escola. 1982

Cooperativa de Pares i Mestres i es van demanar 40.000 pessetes a les famílies per finançar les obres. Al començament del curs 1982-83, i després de molts esforços i dedicació de pares i mestres, obre les portes la nova Escola Llebetx, que aplega sota un mateix sostre totes les classes i serveis que durant anys havien funcionat separatament entre les aules del carrer Sant Gervasi i de l'edifici de Can Pahissa.

El somni s'havia fet realitat. Un nou edifici, una escola nova, amb el mar a tocar. La Francesca va viure amb renovada energia aquest recomençar com a mestra i directora en unes instal·lacions magnífiques, que permetien fer tot allò que durant molts anys s'havia fet amb una sabata i una espadenya a causa de les limitacions de l'espai. L'Escola Llebetx tenia ara un nou recorregut per davant i podia portar a la màxima expressió aquell projecte que havia començat tan modestament, al final de la Dictadura, en una habitació d'una casa particular.

Finalment, i acomplerts tots els tràmits, protocols i processos exigits per l'administració de la Generalitat, el dia 1 de juny de 1988, l'Escola Llebetx va passar a formar part de la xarxa d'escoles públiques de Catalunya. S'assolia així l'altre gran objectiu històric d'aquest projecte educatiu, que havia apostat per contribuir a un ensenyament públic de qualitat i compromès amb els valors democràtics. La Francesca no va poder gaudir gaire d'aquesta nova situació perquè la normativa i el calendari, inexorables, indicaven que havia de jubilar-se en fer els 65 anys.

Molt a desgrat, perquè se sent encara amb forces per fer de mestra i de directora durant molt de temps, la Francesca ha de dir adeu, l'any 1989, a l'Escola Llebetx. La Pepo acaba la seva actuació. La dona que va fundar aquesta utopia a l'abast no vol separar-se de la seva creació i de la seva il·lusió, viu aquest moment amb tristesa i malestar, és un cop fort. La paradoxa: justament quan l'escola ha assolit totes les seves metes arriba l'hora de fer un pas al costat. La Francesca no havia imaginat la seva vida

sense l'Escola Llebetx perquè, durant vint anys, l'escola i la vida van ser una mateixa cosa. Cada dia i sense descans.

El seu llegat és imponent. El seu exemple és una guia. La seva empremta a l'escola, també. Envoltada del reconeixement i de l'estima dels mestres i de tot el personal del centre, dels pares i dels alumnes, la Francesca emprèn una nova etapa vital fora de les aules, però sense deixar de ser el que sempre ha estat: una mestra vocacional.

◀ L'ESTUDIANT PERENNE ▶

Tot el temps del món.

De cop i volta, la Francesca té molt de temps.

És -com sabem- una dona inquieta, rebel, inconformista. No és de quedar-se a casa a mirar les musaranyes. Abans de fundar l'Escola Llebetx, durant la seva etapa de mestra i després, sempre. Ho va explicar algunes vegades.

El febrer de l'any 1961, al número 92 de la revista *El Ciervo*, de gran prestigi en ambients catòlics progressistes i a la qual els Ràfols-Cabrisses estan subscriptes, la Francesca respon una enquesta sobre "el paper de la mujer" al costat d'altres tres dones, totes elles molt destacades per les seves respectives activitats: la tennista i escriptora Lili Álvarez; Basi Mira de Maragall, d'una nissaga representativa d'artistes i polítics (la mare, entre d'altres, del president Pasqual Maragall); i la conferenciant i activista Carmen Alemany

de Pániker. Roser Bofill, responsable de la publicació juntament amb el seu marit, Llorenç Gomis, va adreçar una carta a la Francesca per demanar-li de participar, perquè mossèn Dalmau "nos ha dicho que sería una persona muy indicada para dar su opinión".

Paga la pena reproduir un fragment d'una de les respostes de la Francesca -presentada com a "Paquita Cabrisses de Ràfols"- sobre un assumpte que, a primers dels anys seixanta, no era fàcil de tractar a Espanya: "Si la mujer reduce su campo de acción al hogar son muy pocas las ventajas que tiene para sí misma, para su familia y para la sociedad en general. Puesto que el hogar no es un fin, sino un medio. Y reducir su intención y actuación al ámbito familiar significa empobrecimiento de ideas, perder de vista la realidad del momento histórico que se vive, anquilosamiento espiritual y sensación de que la liberación que Jesús hizo de la mujer es un mito". D'alguna manera, la Francesca va ser una feminista *avant la lettre*, quan això encara no s'estilava i quan el mot feminisme no formava part de la conversa social.

Un cop jubilada de la seva feina a l'Escola Llebetx, la mestra recorda que "sempre he estat alumna d'alguna cosa, és meravellós saber". Un bon mestre és també un bon estudiant. Per això la Francesca pot ser qualificada d'estudiant perenne, algú que no es cansa mai d'aprendre, d'interessar-se per totes les coses, de buscar respostes. La curiositat de la Francesca és universal. Moguda per aquest afany, un cop jubilada, funda i coordina la delegació a Vilanova i la Geltrú de l'Aula d'Extensió Universitària de la Gent Gran de la comarca del Garraf, un àmbit de formació, diàleg i coneixement que aplega moltíssimes persones i que aconsegueix projecció i relleu en la vida cultural i social de la ciutat.

La recordo al capdavant d'aquesta iniciativa: feliç de posar el seu sòlid bagatge intel·lectual al servei d'un treball voluntari que enriqueix la vida d'aquells que ara tenen temps per tornar a sentir-se i actuar com a alumnes.

Inici de curs. 1997

Lliurament Diploma Reconeixement de la Ciutat de Vilanova. Ramon Caba, Esteve Orriols, alcalde, Josep Lluís Vidal. 1997

Com feia a l'escola, la Francesca mou cel i terra per aconseguir els millors professors i conferencians, i per preparar les millors sortides culturals i caminades. És treball voluntari fet amb actitud i rigor professionals. Amb la determinació que la caracteritza, crea un equip que tira endavant una aventura que aconsegueix mobilitzar moltes il·lusions. Entre 1997 i 2001, presideix l'Agrupació d'Aules de Formació Permanent per a la Gent Gran de Catalunya (AFOPA), una experiència on aboca el millor de la seva llarga carrera com a docent i gestora.

Són anys de redescobertes. També s'apunta a l'Institut Francès de Barcelona per millorar el coneixement de l'idioma francès. Dedicava més temps als nets i a les seves aficions, sobretot a la música i a les flors i les plantes. Un dels seus plaers és cuidar el jardí de casa, on passa moltes hores.

I encara té temps de publicar alguns articles al setmanari comarcal *L'Hora del Garraf*. En un d'aquests textos, del 5 de març de 1999, hi trobem l'expressió exacta del seu humanisme, la visió polièdrica i la seva actitud positiva: "La jubilació apareix entre la maduresa i la vellesa, i és l'etapa més important de la vida. És important perquè és l'última. I apareix en el moment que la persona ha assolit la màxima plenitud, fruit dels anys que li han donat l'experiència del viure de cada dia. Cada experiència és única i irrepetible perquè s'ha donat en un context propi de cada ésser. El moment sociopolític en el qual ha nascut, l'entorn familiar, els estudis, el treball, les vivències, els sentiments, el sexe, l'amor, les amistats... I un llarg etcètera que fan de cada individu un ésser únic a l'Univers. Podran haver-hi semblances, però mai no es trobaran dues persones iguals". Parla la mestra. Parla l'educadora.

El setembre de 1997, de mans de l'alcalde Esteve Orriols i al costat d'altres convilatans i de diverses entitats locals, la Francesca rep el Diploma de Reconeixement de la Ciutat per la seva tasca social i cultural de tantes dècades. És un homenatge sincer i molt sentit, compartit per centenars d'alumnes que vam passar per les seves classes, dones i homes que avui reconeixem

Relleu a la presidència de l'Agrupació d'Aules de Formació Permanent per a la Gent Gran (AFOPA). 2001

Comiat a Francesca Cabrisses. 2002

en nosaltres la seva empremta inesborrable: llibertat, responsabilitat, sentit crític, passió pel saber i amor al país. No és pas poc. El bon mestre és un còmplice perdurable.

La Francesca Cabrisses Vilàs, vídua Ràfols, mestra de minyons, la Pepo, dona valenta del segle XX, mor l'11 de febrer de 2007 a la vila de Cunit, a la residència "Nova Llar". Té vuitanta-tres anys. En el recordatori del funeral, figura el poema "Solstici", de Miquel Martí i Pol, que comença així: "Reconduïm-la a poc a poc, la vida".

Acabem amb una reflexió de la protagonista d'aquest relat, escrita el febrer de l'any 2000; en aquest breu assaig, la Francesca hi condensa tot el que va ser i va fer, hi descriu el centre de gravetat de la seva existència memorable. És el seu testament professional, intel·lectual, vital i moral: "Que el record d'un Mestre quedi en el pensament i en l'esperit dels alumnes, no sols és un fet lloable, sinó que és la major compensació que pot rebre un pedagog vocacional que ha dedicat anys de la seva vida, no sols a transmetre cultura, sinó que ha creat inquietud i il·lusió per viure, amb esperit obert i lliure de prejudicis, els fets sorprenents que ofereix la vida de cada dia. Penso que això és, o hauria de ser, l'objectiu de tot educador que té a les seves mans el futur de tants nens, adolescents i joves. S'ha de formar als deixebles, no mirant el passat, sinó amb visió de futur, pensant que aquesta jovenalla d'avui, dintre deu o quinze anys, seran els joves que marcaran la societat del moment i que, a partir d'ells, una nova anella s'uneix al cicle progressiu de la Història de la Humanitat".

◁ **AGRAÏMENTS** ▷

L'autor vol agrair la col·laboració de diverses persones que han aportat informació oral i documental sobre la vida, la trajectòria i l'obra de la Francesca Cabrisses Vilàs, especialment a Josep M. Ràfols Cabrisses, Alexandre (Kanco) Ràfols Cabrisses, Rafel Ràfols Cabrisses, Sixte Moral, Araceli (Xeli) Ibáñez, Josefa (Pepi) Martí, Rosa Taulés, Bienve Moya, Francesc X. Puig Rovira, Albert Tubau, Jaume Bertran, Xavier Capdet, Pepín Carbonell, Xavier Cardona i Olga Belmonte.

◀ BIBLIOGRAFIA ▶

- Canales, Antonio Francisco. *Passatgers de la mateixa barca. La dreta de Vilanova i la Geltrú (1903-1979)*. Ajuntament d'Alguaire, Patronat Municipal Josep Lladonosa i Diputació de Lleida. Lleida, 1993.
- Carbonell Massip, Jaume. *Diari de Vilanova. Història i memòria del periòdic més antic de la premsa estatal*. Edicions del Garraf. Vilanova i la Geltrú, 2000.
- Dalmau, Josep. *Un capellà rebel, un sacerdot lliure. Memòries (1926-1969)*. Proa. Barcelona, 2008.
- DD.AA. *Escola pública Llebetx. 25è aniversari*. Escola Pública Llebetx. Vilanova i la Geltrú, 1993.
- DD.AA. *Escola Llebetx. 50 anys d'un vent que ha fet història*. Comissió 50 anys Escola Llebetx i Ajuntament de Vilanova i la Geltrú. Vilanova i la Geltrú, 2019.
- Foguet, Francesc. *L'alternativa unitària. L'Assemblea Democràtica de Vilanova i la Geltrú (1976-1977)*. Consell Comarcal del Garraf. Vilanova i la Geltrú, 2006.
- Moral, Sixte i Farré, Ramon. *Malgrat tot, avançàvem*. El Cep i la Nansa. Vilanova i la Geltrú, 1981.
- Moreno Julià, Xavier. *La división azul. Sangre española en Rusia, 1941-1945*. Crítica. Barcelona, 2004.
- Pérez Molina, Isabel. "La manifestació de les galledes a Vilanova i la Geltrú l'any 1965", a *Del Penedès*, núm. 33. Institut d'Estudis Penedesencs. Sant Sadurní d'Anoia, 2017.
- Puig Rovira, Francesc X. *Diccionari biogràfic de Vilanova i la Geltrú*. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú. Vilanova i la Geltrú, 2003.
- Ràfols Cabrisses, Josep M. "Una vida fent de mestra", a *Butlletí de la Biblioteca Museu Balaguer*, núm. 15. Associació d'Amics de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú. Vilanova i la Geltrú, 2012.
- Ràfols Cabrisses, Josep M. "La manifestació de les galledes fa 50 anys". Article a *Diari de Vilanova*, número del 13 de novembre de 2015.
- Rodríguez, Joan. *Vilanova i la Geltrú i la comarca del Garraf en el context de l'Assemblea de Catalunya*. Fundació Ramon Trias Fargas. Barcelona, 2006.
- Tubau, Albert. *La Vilanova del franquisme (Vilanova i la Geltrú, 1939-1979)*. Institut d'Estudis Penedesencs. Sant Sadurní d'Anoia, 2015.

D'aquest opuscle se n'ha fet una edició de 400 exemplars

VILANOVA I LA GELTRÚ

JUNY DE

2020

RETRATS

1. JOAN MAGRINYÀ I SANROMÀ
2. EDUARD TOLDRÀ I SOLER
3. JOAN RIUS I VILA
4. ALBERT VIRELLA I BLODA
5. XAVIER GARCIA I SOLER
6. JOAN LLOVERAS I SORNI
7. MANUEL DE CABANYES
8. FRANCESC ROIG TOQUÉS
9. GUILLEM ROVIROSA I ALBET
10. ANTONI URGELLÈS I GRANELL
11. FRANCESC GUMÀ I FERRAN
12. AMADEU HURTADO I MIRÓ
13. JOSEP PERS I RICART
14. ALEXANDRE DE CABANYES
15. FRANCESC~XAVIER LLUCH I RAFECAS
16. TERESA MAÑÉ I MIRAVET
17. JOAN OLIVA I MILÀ
18. JOSEP ANTONI SERRA I ALSINA (LALO)
19. PAU ROIG I ESTRADÉ
20. CRISTÒFOL JUANDÓ I RAFECAS
21. LEONORA MILÀ I ROMEU
22. EDUARD LLANAS I JUBERO
23. ANTONI ESCOFET I PASCUAL
24. EDUARDO JALÓN I LARRAGOITI
(MARQUÈS DE CASTROFUERTE)
25. VÍCTOR BALAGUER I CIRERA
26. ENRIC~CRISTÒFOL RICART I NIN
27. ARMAND CARDONA I TORRANDELL
28. MARTÍ TORRENTS I BRUNET
29. JORDI PUIG~LA CALLE I CUSÍ
30. GERMANES ROSELL, TERESA I EULÀLIA
31. FRANCESC DE SALES VIDAL I TORRENTS
32. FRANCESC MACIÀ I LLUSSÀ
33. OSCAR MARTÍ I BRUNA
34. MARIA TERESA FORT I PLAYÀ
35. ISAAC GÁLVEZ I LÓPEZ
36. TERESA BASORA I SUGRANYES
37. JOSEP JOAN LLORENS DOMINGO
38. JOAQUIM BUDESCA I CATALÀ
39. JOAN VENTOSA I ROIG
40. JOAN COLLELL I XIRAU
41. FRANCESCA CABRISSES VILÀS

